

„MILYEN A MAGYAR?“

RÓNAY JÁCZINT MAGYARSÁGKÉPE 1847-BŐL

E ZERNYOLCSZAZNEGYVENHÉT január 1-én a győri „Vaterland“ a magyar érzelmű közönség kívánságára „Hazánk“ cím alatt magyarul jelent meg. Noisser Richárd, a főleg kereskedelmi irányú lap tulajdonosa, Kovács Fái orvos és író barátjának engedte át a szerkesztést s az első magyar nyelvű szám már Petőfi egyik költeményével dicsekedhetett. A pesti írói gárda mellett a helybéli bencés tanári kar is élénk részt vett a lap szépirodalmi részének kitöltésében. A filozófia lelkes fiatal tanára, Rónay Jácint a negyedik számtól kezdve folytatások hosszú sorában a magyar nemzet jellemét boncolgatja „Milyen a magyar?“ címmel. A cikkeket később a fontosabb európai nemzetek jellemrajzával, a férfi és a nő s a különböző életkorok lélektani jellemzésével kiegészítve „Jellemisme“ címen foglalja kötetbe még ugyanazon évben. Az Akadémia levelező tagságával tünteti ki érte a tudós papot.

A rendkívül érdekes könyvből bennünket most az a 70 oldalas tanulmány érdekel, melyben Rónay a magyar nemzet jellemrajzát adja. Kétségtelen, hogy előtte már a nagy Bél Mátyás óta is számos magyar történész, statisztikus, író, költő, pap, tanár, mérnök és politikus nézett szembe a fontos kérdéssel, de az is bizonyos, hogy a tudós geográfus óta senkisé fogott hozzá ilyen készültséggel és ily nagy szempontgazdagsággal a nemzeti jellem megvilágításához. Rónay az első, aki nem valami más kérdés kapcsán nyúl a témához s való, hogy senkisé volt előtte ennyire tisztában a feladat méreteivel, jelentőségével és lehetőségeivel.

Rónay Jácint 1814-ben született Székesfehérvárott, mint Leit-zinger Domokos és Farkas Juliánna fia. Szülei kívánságára a bencés-rendbe lép. Tanulmányai elvégzése után a szemlélődő hajlamú ifjút felettesei Győrben a filozófia tanítására szemelik ki. Az 1848-as események őt is kiragadják tudós foglalatosságai közül, tevékeny részt vesz a mozgalmakban, a szabadságharc idején népszónokká nevezik ki. Világos után hamarosan futnia kell és Boroszlón át Londonba menekül. Itt tanítással tartja el magát, szabad idejében pedig embertannal és földtan-nal foglalkozik. 1866-ban sikerül hazatérnie. Egymásután akadémiai titkár, képviselő, majd osztálytanácsos a kultuszminisztériumban. Magas megbízás folytán Rudolf trónörökösnek ad történelmi leckéket, majd petfíg Mária Valéria nevelését vezeti. 1889-ben hal meg, mint püspök.

A korabeli magyar filozófiai törekvésekhez képest (Hetényi—Szontagh magyar nemzeti filozófiája, az egyezményes vagy „harmonisztikus“ rendszer) ő is azon a nézeten van, hogy a bölcsélet száraz elvonásokból nem fejlődhetik s igazán jelentőssé csak akkor válik, ha belehatol a gyakorlati életbe. Ezért a leggyakorlatiasabb résznek, a lélektan tanulmányozásába mélyed s 1844-ben a Tudománytár már „Mutatvány a tapasztalati lélektan köréből“ címen közöl tőle hosszabb tanulmányt. Ugyancsak a lélektan körébe vág Jellemisme című kötete is, mely címében az angol, francia, magyar, német, olasz, orosz, spanyol nemzet, nő-férfi és az életkorok jellemzését ígéri lélektani szempontból.

A nemzet-jellemzéseket általános megjegyzések vezetik be, melyek főleg arra a két összefüggő kérdésre igyekeznek megfelelni, egyrészt, hogy honnan vehetjük a nemzetek jelleméhez az adatokat, másrészt, hogy milyen tényezők hatása alatt jön létre a nemzeti jellem (jellem nem erkölcsant, hanem lélektani értelemben véve). A kor német történet-filozófiája, főleg Herder hatott itt Rónayra.

„A nemzetek jellemét leginkább izlési, értelmi és akaratbeli műveltségükből lehet megismerni. Az élet külön korait nemzeteknél is fel-találjuk.“ A népek őskorát nevelési kornak nevezi, melyben csak a zene és a költészet fékezi őket. Herdert idézi a népi zene nemzetjellemző mivoltára. Hasonló erőt tulajdonít a népdalnak is s a továbbiakban bőségesen támaszkodik is a népköltészetre. Már megjelentek a Kisfaludy Társaság kiadásában a „Népdalok és Mondák“ első kötetei s mi szépen

hangzik a népi realizmus korában, hogy Rónay a népdalban keresi a magyar nemzeti jellemvonásokat: „Akarjuk ismerni a nemzeteket, figyeljünk zenéjükre, keressük fel költőit; de ne azokat, kik az idegent túlbecsülve, eltorzítják a nemzeti sajátságokat. A népköltőt, magát a dalló népet keressük s a nemzet jellemét századok után is feltalálándjuk. Nemzeti zenénkben s legújabbán összegyűjtött népdalainkban ki nem ismer kelet népére?”

A nyelvnek is nagy fontosságot tulajdonít s a „nyelvében él a nemzet” mondást helyesen nem politikailag, hanem lélektanilag aknázza ki. — „A képzelet rokon a földdel, mely alattunk elterül, a természettel, mely virul vagy szomorog körülünk, a hegyekkel, melyek körülvesznek; rokon az éggel, mely bennünket bétakar. És amilyen a képzelet, olyan a nemzet szelleme — jelleme.”

Miután így a természeti körülményeknek, éghajlatnak és tápszereknek a nemzetek sorsára, illetve jellemére tett befolyását kellő részletességgel elemezte, felveti Rónay a nagy kérdést, mely szerintünk ma is egyik legégetőbb pontja a magyar nemzeti jellem kutatásának: „vájjon hol, melyik néposztálynál kell leginkább keresni a nemzetjellem fővonásait?” A feleletet csak gondos mérlegelés után adja meg. „A hatalmasoknál? ezek kevés kivétellel mindenütt ugyanazok. A magasabb műveltségűeknél? ezek, kivált oly nemzetnél, hol a nagyobb rész még mindig hátra van, idegen műveltséget utánoznak... Fővárosokban? ezek ütereai ugyan a nemzeti életnek, de nem tiszta forrásai a nemzet jellemének ... A nemzetek jellemét nem kell ugyan egyeseknél, vagy kizárólag bizonyos néposztályoknál keresni, annyi azonban kétségtelen, hogy legtisztább forrását a népnél találándjuk: hol az érleli gondok nem hagytak időt elkorcsosodásra, hol kéjelgés a nemzet külső, eredeti típusát nem emészté fel, hol ferde műveltség, s az idegennek vak utánzása nem oltá ki a nemzeti érzeményeket és szokásokat.”

A magyar jellemzését is általánosságok vezetik be, melyek az ország éghajlatára és fekvésére vonatkoznak: Magyarország Európa kicsiben, oly változatos, épp ezért lakói testalkatra és jellemre nézve igen különfélék. A magyar általánosan középtermetű. „A csontos kiálló homlokot, mélyen fekvő, tüzes, igéző szemeket, vastag szemöldöt, tömött bajuszt, horgadt sasorrt, élénk arcéit és barna színt tán nemzetünk eredeti ismérveinek lehetne mondani.” Ez az arckép arra vall, hogy talán mégis az úri osztály bizonyos típusa lebegett a szeme előtt...

Ezután a nemzetünkben uralgó „nedvalkatot” igyekszik meghatározni. S itt meglepően szembeheylekedik a közvéleménnyel. „A közvélemény búskomornak, sírva-táncolóknak mondja a magyart, kinek még dalait is neme a keservnek rezi által. Valóban nem tudom, miként jöheténk e pityergő hírbe... Andalgó nemzeti zenénkől és dalainkól kedélyességet (Gemüthlicheit) következtetek, s nemzeti táncunkból mindent elébb kihoznék, mint búskomorságot.” Szerinte nem helyes az a megállapítás sem, mintha a sors csapásai keserítették volna el a nemzet génuszát, mert hisz más nemzetek is vérzetek eleget, ő a vérmes — epés nedvalkatot látja uralkodónak, „hajdan úgy látszik az epés volt, jelenleg a vérmes túlnyomó.” A „Mutatvány a tapasztalati lélektan köréből” megfelelő fejezete felvilágosít bennünket, hogy „epés“-en cholericus-t, „vérmes “-en pedig sanguinicus-t kell értenünk. Ugyanott a vérmes temperamentum sajátosságai is össze vannak gyűjtve, de felsorolásuk ismétlés lenne.

Bölcs Leó őseinkről sok jót és sok rosszat ír. Az apák vétkeit azonban minden nemzet fiaira reá lehet olvasni. Súlyos harcokban eltelt ezer esztendőnk mégis erős bizonyítéka annak, hogy érünk valamit: „ily nemzet pulya nem lehet, mert a pulya nemzet csakhamar érdemlett sorsnak veszni indul.” Nemzetjellemező elődei szokásához híven Rónay sem akar kitérni a szellemes formulákban való sommás jellemzés elől, melyen a korabeli fizio-

gnomónia egész jelbeszédje felismerhető: „A magyarnak magas, szögletes homloka szép lelki tehetségekre mutat, mélyen fekvő, tüzes szeme lángoló képzeletre és elmeélre, görbedt sasorra, büszkeségre és uralgáskorra, kiálló, erős állcsontjai dacra, a kifejtett felsőajkak jóízlésre, az alsók élvvágyra, az erős, rövid nyak erélyre, rendiden bátorságra, a széles mell életerőre, nagylelkűségre.“ Pszichológus önérzete azonban tiltakozik a kérdésnek ilyen rövid úton való elintézése ellen s hamarosan az aprólékos vizsgá-lódáshoz kezd.

„A magyar kedélyes s vajjon kit lehet kedélyesnek nevezni? Kedélyes ember szerintem az, kinél könnyen szívre hat minden és szívből fakad minden, ki ha pártol, ha szeret vagy gyűlöl, lelkesedéssel teszi azt, ki ha fellép, hideg, közönyös nem is lehet, kit könnyebb meggyőzni szívre — mint észreható okokkal, ki jobban szeret érzelegni, mint szemlélődni“. Bizonyítékul mindjárt a daloló népet hozza fel: „Ha ajkai dalra nyílnak, feihevül érzelve, örömeiben felriad vagy andalogva búsong fájdalmában, milyen a dal tartalma; de legyen ez víg vagy komoly, a magyar dal szívből fakad s érzeménydús mindig“. A nemzeti tánc is előkerül (tudjuk, Berzsenyinek is van egy szép költeménye a „Táncok“-ról, melyek a népek lelkét játszi ecsettel festik): „Ki nem látja nemzeti táncunkban az érzelmi könnyűséget, hirtelen fellobbanó indulatosságot, fesztelen szabadság szeretetét, bajnoki lelkesedést, nemzeti büszkeséget s a mindig áradozó, mindig hullámzó kedélyt?“

„A kedélyesség“-nek vannak ugyan gyengéi, de végre mégis csak örvendhetünk neki. Sorsunk sokszor az enyészet örvényéhez ragadott már, „de a magyarnak van szíve! és szíve és lelkesedése az elhatározó pillanatban mindig megmenté“. Az elhírült „szalmatűz“, e nemzeti fűszer mégis igen hamar kifárad s magába omlik és semmikép nem elegendő, hogy a nemzetiség fáján ízes gyümölcsöket termeljen. Nemcsak hevíteni, biztatni kell e nemzetet, hanem példával tetteleg kell fellépni előtte. íme Széchenyi István „példával lépett fel a haladás pályáján és nézzünk körül, mi óriás léptekkel haladott azóta — egyet említek — nemzeti nyelvünk“. A legnagyobb magyar szelleme ihleti a következő képet is: „nemzetünk ezer évvel idősb azolta s azt hiszitek elvénhedett? óh, nem! ifjú erővel, fiatal tüzzel lelkesedéssel lép ki a síkra“.

„A magyar indulatos. Szívét a legparányibb benyomás megingatja ... De érzeményei mint a víz síma tükre szünet nélkül változnak s heves indulatai öntözökben hamvadnak el“. — A félelmet nem ismeri e nemzet, ezért lehetett védőbástyája Európának. A nemzeti vitézség dicséretére idegen és honi írók sorakoznak fel véleményükkel. Majd színes kaleidoszkópban következnek a magyart jellemző érzelmi sajátságok. Mind megannyi pompás, pontos megfigyelés.

A magyar „szereti a fényt és csillogást, tanúsítja ezt fényes nemzeti öltözetünk s keleti fényűzésünk, mely nyomorink közepeit sem távozott soha hazánkból. Emellett büszke a magyar, született nagyságos úr ... szeret uralgani és uraltatni... a cím és hivatalokor mindig fontosán szerepelt nemzeti életünkben ... Nem alacsony pénzszomj... hanem a véle született büszkeség... üzik szüntelen és élesztik szívében a hivatalokort“.

Szemérmesnek mondják a magyart s bármint legyen is a dolog, bizonyos, hogy ebben a tekintetben felette áll sok műveltebb nemzetnek. Nézzünk azonban végig — hív fel Rónay — „terjedelmes káromkodást szótárunkban s kérdésre aligha leend kedvünk“. (Decsy Sámuel a Pannóniai Fénixsz érdemes szerzője a magyar nyelv változatos tökéletességei iránt való felbuzdulásában 1790-ben még ugyancsak dicsekszik, hogy „egy nemzet

sincs az ég alatt, mely cifrábban s rettenetesebben tudna a magyarnál káromkodni“ s viszont, hogy „az ellenség senkitől sem retteget úgy, mint a sok adtát-teremtettét szóró magyar huszároktól“.)

Az általános meggyőződés a komoly méltóságot nemzeti sajátságaink között szinte első sorba helyezi. Szerzőnk nem fél szembehelyezkedni a közvéleménnyel ezen a kényes ponton. „Kerestem én e komoly méltóságot vígalmainkban, kerestem minden színű gyülekezeteinkben és gyűléseinkben, kerestem mindenütt; de helyette zajt, ingerültséget, szilaj indulatosságot, mindent legázoló... vagy lelkesedéssel mindent felkaroló heves, keleti népet leltem mindenütt“. Széchenyi szellemét érezzük ismét közel, midőn arról beszél, hogy nem is szeretné, ha komoly, közönyös, ábrándokba elmerült nemzet volnánk, mert ez a vénség jele szokott lenni, „pedig az Istenért, nekünk még nem szabad elaggani, hiszen alig éltünk!“

Hibáit nem szívesen ismeri el a magyar, nem bánkodik felettük. Itt is Széchenyi mutatott új utat szózatával: „A hibákat magunkban keressük s egyesüljünk!“ Mivel önmagával rendesen elégedett, a magyar másokra nem irigy, szívesen nem csodálkozik s olykor „a hideg részvétlenség és közönyösség“, ezek a keleti sajátságok is erőt vesznek a lelkén „és tán éppen e keleti közönyösség, a munkátlan pangás, a henyélni szeretés és másra támaszkodást hajlam szülék azon balhiedelmet, miszerint a magyar komoly, méltóságos, higgadt vérű nemzet“. Haragja hirtelen, s első kítőrése vésztes, mert a magyar bátor, elszánt s így első fellépte mindig erélyes; de viszont hamar meg is békéi.

A magyar szeret ünnepelni. Öröme ilyenkor csakhamar a „széles kedvig“, vagy „kicsapongó örömig“ emelkedik. A magyar jószívű, öröme csak úgy teljes, ha közölheti mással. Az egyszerű nép is, ha egyetlen hízóját levágja, a félfalut vendégül látja belőle, s másnap talaja már éhezik. A magyar vendég-szeretete nem ismer határt s jó adag könnyelműséggel is jár. A vendégeskedés sok család vagyonát tette már tönkre: „szegény magyarok csupa jószívűségéből és nagylelkűségéből egymást felfalják“. Pedig mennyit magasztaltuk magunkban századokig a vendégszeretetet, mint egyik legszebb nemzeti vonásunkat. Dóczy József földrajzíró szerint (1830) ez „a legdicőbb nemzetek érdemes rangjára“ emeli a különben „tudományi és miveleti szempontból“ elmaradott magyarságot.

A magyar hiszékeny, mert egyenes szívű és becsületes. Rajongó képzelete könnyen reményei túlzó birodalmába emeli, de „mint minden tüzes képzeletű ember, igen sokszor pusztá képleteivel beéri. Ha éber, reményei üzik el borúit. Ha elszenderül, mi sokszor történik, reményei ringatják, és ha álmodik, oly édesen álmodik, hogy szinte fél az ébredéstől“.

Az elébb Rónay más oldalról nézve szigorú bírálatban részesítette a dédelgetett nemzeti sajátságot, a vendégszeretetet; most kibékíti olvasóit és oldalakon át bő idézeteket közöl külföldiektől s a többi népek vendégszeretetéét méri a magyaréhoz. Csípős megjegyzést tesz a szellemi élet iránti részvétlenség kapcsán: „Ha az érkező vendég szegény, az angol komoly elmélyedésében észre sem veszi, az orosz nincs honn, a francia nyájasan mosolyog, de sürgős foglalkozása van, a német szánja, a magyar segíti, vagy kezét nyújtva bajtársnak nevezi. — Ha a vendég tudós, az angol azt kérdezi, hány kiadást értek munkái? A német, hány tudós társaságnak tagja? az orosz, hány jutalmat, vagy rendet nyert már? a francia, hányszor volt szabadelműsége miatt elzárva? és a magyar? már a küszöbön azt kiáltja: nem szoktam előfizetni!“

Viszont a magyar nem fősvény, nem takarékos, fényűzésre mindig van pénze, kivált ha ünnepélyeinek nemzeti színt adhat. Bőkezű adakozó, de csak akkor, ha nagylelkűségére és nemzetiségére hivatkoznak. „Mondd a magyarnak, hogy a 7942 lányi magas lomnici szirttetőn kutat kell fűrni, s mondd, hogy a nemzetnek ebből nagy haszna leend és nagy-

lelkően nyújtandja pénzét anélkül, hogy utóbb kérdezné mi sikerrel használtott?” A jelen korszak azt mutatja, hogy nemzeti felvirágzásáért kész a magyar minden áldozatra.

Az utánzaskór is egyike a honi szenvedélyeknek: Az idegent szívesen majmoljuk, „irodalmunkat, társalgásunkat, divatunkat idegen szellem lengi által s még életkérdéseinkben is idegennek van elsősége.”

Népdalainkból magyarázza most a szerelmes magyar természetét. Úgy látja, hogy inkább az érzéki szerelem köti le, de a hűséget és becsületet nagyra tartja.

A fesztelen szabadság szeretete mindig erősen lobog a magyar szívben. Kényszerítést nem szeret, korlátokat csak kény tetve tűr. „Parancsnak hódolni nem szeret, de hajt szép szóra, ha kéri mindent megtesz, ha dicsérik mindent elhisz.” Sajnos, a hízkelkedést meg is szokta s az egyenes szó rosszul esik neki.

Hazáját igen szereti a magyar és süllyedő korszakai után elszántsággal és erővel mindig fenntartá a hazát az örvény szélén. „Szereti a magyar királyát is, egy atyai intés, egy bizalmas szó tőle s Érte minden honfi karja készen áll.”

„Az utánzaskórral kissé talán ellentétesen hangzik az ősi szokások szeretete. De hisz nálunk annyi az ellentmondás, hogy szinte ezt is fel lehetne venni jellemünk ismérvei egyikének.” (Ezt a francia nemzetjellemzésekből is láthatjuk.) Az ősi szokások tisztelete sokszor már gátolja a haladást, de a múltban őrizője is volt a nemzeti sajátosságoknak. Ezek közt mindenkor első helyen állt a büszkeség s itt is a nemzeti büszkeség. Széchenyi nyomán Rónay sem a múltban keresi a büszkeség érdemleges okát, hanem a jövőben. „A jövő az, mire büszke a magyar. Férfi-örökünk soha nem értük el még s nagyok még soha nem valánk.”

A szerepléskór a fellendülő politikai életben nagy szerepet játszik. „S a legjobb szándék mellett is meg kell vallanunk, hogy sokan serdülő honfiaink közül, nem annyira hazafiságból, mint hiúságból karolják fel a haladás zászlóját.”

Az érzelmi sajátosságok letárgyalása után szellemi tehetségeinkre tér át szerzőnk. „A magyarnak valamint érzelme, úgy értelme is könnyű felfogású, a legkisebb benyomás megingatja s mivel a tárgyak közös és sajátos jegyeit hamar megkülönbözteti, fogalomképzése gyors. Ítélete éles, mely ha érdekelte, a legbonyolultabb viszonyokban könnyen felleli magát s hamarabb határoz mint az óvatos német, vagy a dolgok lényegét kutató angol; de esze nem oly mély, mint az imént érintett nemzeteké.”

Ismét népdalainkra és keleti képes beszédünkre hivatkozik, midőn a nemzetünkben rejlő költői tehetségről beszél. Nem mintha dús képzeletével alkalmatlan lenne a magyar a „szigorúbb tudományokra”. Ezt ugyan sokan szeretnék szomszédaink közül reánkbizonyítani s mint minden magyar, ki e kérdést érinté, Rónay is hévvel védi meg nemzetét a méltatlan vádaskodás ellen. Nyelvünk eredeti, gyökszavakban dús, széphangzású, lágy: még elleneink sem tagadhatják, „hogy oly nemzetben, mely a magyar nyelvet sajátjának mondja, pulya, tehetlen s tudatlanság homályát szerető lélek nem lakozhatik”.

„Hát mért maradtunk el a pályán?” merül fel a nagy kérdés, melyhez annyi magyar töprengés tapad évszázadok óta. Az örökös harc volt a főök, ez kétségtelen. De Rónay nem elégszik meg, mint oly sokan szinte még ma is, e könnyű magyarázattal. „Az idők mostohák voltak igaz, de ne feledjük, hogy míg nemzetünk egyrésze elleneink igája alá görbédéit, a másik addig önszenvedélyei bilincseit hordá s mindig másokat okolva, önmaga sietteté veszté”. Az öntüzeiben oly hamar elhamvadó magyar lelkesedés bizony részes benne, hogy rövid, fényes korszakok után a műveltség bosszú időre ismét sirba szállt. „Egyes lángeszű férfiak tűntek fel a legdurvább századokban nálunk is, de elszigetelt, egymástól távol eső tünevények valának ezek s életre ható, maradandó nemzeti irodalmat nem „alapíthatának”.

Most minden átmenet nélkül (az ok valószínűleg az első, folytatásokban való közlés) az egyes társadalmi osztályokat vonultatja fel előttünk Rónay.

A főnemesség szerepét rendkívül fontosnak látja a múltban r „az ő lelkesedése és hidegsége volt hévmérője míveltségünknek, haladásunknak“. Keleti fényűzés, pazar bőkezűség, nagyravágyás és uralgás jellemző hajdan § részben még ma is a főnemességet. Ellenszegülési hajlamról, dacról is bőven beszélnek történeteink. De legszomorúbb korszaka az volt e vezető osztálynak, midőn elidegenedett hazájától. Itt is Széchenyi fellépte változtatta meg a helyzetet.

„És most nyúljunk a darázs-fészekbe“: ezzel a jellemző fordulattal kezdődik a magyar nemesség rajza. „Katoná volt a magyar nemes, ha hazatért, babérjain pihent s a keleti mítsem tevés örömeit élvezte“. Míveltsége alacsony volt: „a könyv papnak, a művészet taliánnak, a kézimívek németnek, a földmívelés parasztnak való“, így okoskodtak nemeseink... Midőn a rendes katonaságot hozták be, a béke malasztos Őlében nemeseink pártokra szakadoztak. „Egyik része hivatalt keresett s ha talált, viselte azt, míg kedve tartá vagy erszénye bírta, a másik a csataterőről rögtön visszavonult ősi fészékébe, pipáit megtöltetni parancsoló, elmélkedett a régi jó időkről és leste bodor füst fellegein keresztül az ébredező hazát“. A szegény nemes az ármálist, a hajdani nagyság egyetlen emlékét, mestergerenda alá rejté s az ekeszarvához nyúlt“. Nézd, amott kullog az ekeszarva után, külsején szegénység, arcán nyomor barázdái látszanak, de szemeiből elégülés sugárzik, mert a magyarnak nem sok kell arra, hogy elégtel vagy boldog legyen. Ha közéletes, alázatosan tisztelend, de tűzz süvege mellé tollat, mondd neki: restauráló lesz s nem ismerensz többé reá: odahagyja házáat, családját, veszni engedi gazdaságát és siet öröm-ittasan a tisztújítási csataterre“.

A birtokos nemes otthona is kevesebbet, nyilvános szereplése pedig többet mutat, mint amije van. Lakása, bútorzata, életmódja izlés és kényelem nélküli, de ha nyilvánosság elé lép: „mennyi zaj, mi könnyelmű pazarlás, keleti fényűzés tűnik itt fel“.

„A komoly nemesi méltósággal s a keleti mítsem tevés hajlamával sajátserű ellentétben tűnik még fel a nemesek közti örök civódás. Így volt ez már hajdan és így van napjainkban is. A per és patvar véreben van már nemzetünknek, pere van minden magyar nemesnek és a patvarián keresztül kell menni minden magyar nemes ifjúnak, hogy ügyvéd lehessen. Minden magyar nemesifjú született ügyvéd. Európában együttvéve aligha van annyi jogtudós, mint magában magyar honban!“

A demokrata politikai légkörben mások is így beszélnek a magyar nemesről. Gondoljunk pl. Petőfi Magyar Nemesére és Pató Páljára, vagy Arany Fülemiléjére.

Az idegen származású polgárságra csak néhány történeti megjegyzés világít rá, hogy annál nagyobb helyet kapjon a magyar nép. Ennek kedvenc foglalkozása a földmívelés, melyet elég helytelenül még mindig elmaradott, keleti módon űz, a régi kontár gazdálkodástól nyomnyit sem tér el, iparra, kereskedelemre nem hajt. „A százados alárendeltség, anyagi és szellemi függés földművelőinknél nemét az ellenszenvnek és bizalmatlanságnak szülé azok iránt, kiktől függött. Földesurának, bár sok megváltozott, még most is kötve hisz, tanácsát, javításait még akkor sem hajlandó követni, midőn azokat sikerdús eredményekben látja maga előtt. Mi az úrnak jövedelmez, nem járja az meg a szegény parasztnak“. Mintha csak Berzeviczy Gergely szavait hallanók...

„Nemzetünk legeredetibb fájának“ „a puszták és vadon fiait“, a pásztorokat tartja Rónay: „feltaláljuk ezeknél nemzetünk sajátosságait, eredeti tisztaságban, még az annyira általánosnak mondott keleti, komoly méltó-

ságot is jobban, mint bárhol. Valódi Attila-faj, miként nemrég valaki mondd, pogány termés, ki még az eleven ördögtől sem fél!“ A csikós, juhász és kanász nép életével ismerkedünk meg. A fiatal bencés pap meglepően sok színes mozzanatot és érdekes adomát ismer a puszták népéről.

A Széchenyi-tanítvány nem fejezheti be művét anélkül, hogy a magyar nőről ne szólna. „Honszeretet, hűség és háziasság legfényesebb erényei a magyar hölgynek.“ Hadd kapjunk ismét ízelítőt az összehasonlító nemzetisméből. „A magyar nő élénk, mint a francia, de nem oly könnyelmű. Házi mint a német, de nem oly takarékos. Heves, mint a spanyol, de szenvedélyeiben nem oly kitartó. Ha szeret, nem oly féltékeny s ha féltékeny, gyűlölségében nem oly kérlelhetetlen, mint az olasz nő. A spanyol nőt büszkeség, a németet közvélemény, az angolt becsület, a magyart házi boldogsága fékezi fellobbanó indulataiban, vagy kitörő szenvedélyeiben. A spanyol nő férjének szépségét félti, az olasz szeretetét, a francia hírét, az angol hitelét, a német életét, és a magyar? a magyar nő férjének hivatalát félti.“

A sok jó mellett nem hallgathatja el Rónay a nők közt divatozó nagyravágyást, vagy mint ő mondja „szerepcserét“. „A városi kapásnő a magyar tutyit, takarítót, állás főköttöt, a kurta derékot immár szegyenli, neki csipkés, szalagos főköttő és hosszú, fodros ruha kell. Mivel a pórnő így öltözködik, a középosztályú nő csak nem maradhat meg a régi mellett. Fejére tollas kalapot biggyeszt, a nagykendőt selyemköpeny váltja fel, s ki elébb csak tenyerével tartá fel a nap égető sugarait, most fejecskéje felett napernyő sallangos bojtjait lengeti a kacér szellő. Lehet-e csodálni, ha az ekként kétségbeesésig zaklatott „noblesse“ szinte kivágyik köréből s jől-rosszul utánozza fokokonként a magas, magasabb és legmagasabb osztályokat.“

Rónay Jácint fiatalkori művét sajnálatosan elfeledte az utókor. Még olyan részletes összefoglalás sem emlékezik meg róla, mint Hermann Ottó „A magyar nép arca és jelleme“ c. könyve 1902-ből. Ezért tartottuk érdemesnek a feledés homályából kiragadni e könyvet ma, amikor a nemzetkép tisztázásán annyi érdemes író és tudós fáradozik. Talán sikerült e sovány kivonattal is érzékeltetni valamit abból a gazdag és értékes anyagból, amelyet a kiváló bencés dolgozata a magyar jellem ismeretéhez összehord. Az egyes magyar történelmi osztályok rajza a reformkor társadalmi életébe engedett bepillantást, az egész pedig megmutatta, meddig jutott el népünk az önismeret útján a szabadságharcig. Elmondhatjuk, hogy szinte minden lényeges vonást megtalálunk már Rónaynál, melyet ma népünkről el szoktak mondani. A fogalmazás, a kifejezés lehet más, de a lényeg már aligha. Csak mintha a kép színezete volna ma borúsabb, tragikusabb.

Rónay pontos megfigyelő és szívesen időzik a részleteknél, az egyes vonásokat nem áldozza fel valamely előre kitervelt egység kedvéért s nem igyekszik egy vagy néhány tulajdonságból mint gyökből levezetni a magyar jellem összes sajátságait. Forrásairól már szoltunk. Főleg a megfigyelés s a gondos, reális lélektani boncolgatás szolgáltatják anyagát. De szívesen és sok helyt támaszkodik a magyar népdalra és népnyelvre s kedvvel szövi át szövegét a kor költőitől vett idézetekkel. E mellett a kor tudománya, történetírása, a külföldi szerzők véleményei s a herderi történetfilozófia elvei mind nyomot hagytak sorain.

Főleg azonban Széchenyi nagy egyéniségének fénye világítja be a lapokat. Az ő szellemében nem hízkelni akar nemzetének Rónay Jácint. Hanem hibáira igyekszik rávilágítani. Tükröt tart eléje, hogy rossz tulajdonait, a megindult nagy nemzeti fellendülés akadályait levetkezhesse. De Széchenyitől veszi át magyarságképe biztató lényegét is: fiatal nemzet vagyunk, melyre még nagy jövő vár! S e jövőnek záloga, így ki nem mondva, de mégis tisztán kivehetőleg, a magyar parasztság, amely ezen első modem, teljes magyarságkép legfontosabb vonásait is szolgáltatta.

LAJOS